

John Locke'un Kişisel Özdeşlik Teorisindeki Problemler¹

Problems in John Locke's Theory of Personal Identity

Mustafa Çağrı GÜNDAY²

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 21.04.2022

Kabul Tarihi / Accepted: 24.06.2022

Doi: 10.48146/odusobiad.1107066

Atf / Citation: Günday, M. Ç., (2022). "John Locke'un Kişisel Özdeşlik Teorisindeki Problemler", OÜSOBİAD 12 (2), 1145-1158, Doi: 10.48146/odusobiad.1107066

Öz

John Locke'un meşhur *An Essay Concerning Human Understanding* eserinin 1694 yılındaki ikinci baskısının ikinci kitabına 27. bölüm olarak eklediği *Of Identity and Diversity* (Özdeşlik ve Başkılığa Dair) başlığı ilk yayımlandığı günden itibaren sayısız tartışmayı beraberinde getirmiştir. Locke'un bu teorisinin bu kadar yoğun şekilde tartışılmasının sebepleri arasında teorisinin anlaşılmasının güçlüğü ön plana çıkar. Locke kişisel özdeşliği tanımlarken hem materyalist hem de ruhsal töz öğretilerinden bağımsız bir pozisyon almaya gayret gösterir. Bu durum onu kişi, töz ve özdeşlik gibi terimlerin tanımını en baştan yapmaya zorlar ki bu tanımların her biri beraberinde yeni problemler getirmektedir. Locke kişisel özdeşlik sorununun çözümünde bilinci anahtar rolde kullanır ve Locke bunu düşünen tözden farklı bir şey olarak tanımlar. Bu çaba zihin felsefesi çalışmalarının geleceğini şekillendirecek bir girişim olsa da Locke'un döneminde bilinç henüz yeni yeni tartışılan bir kavramdır ve Locke'un bilinç ile tam olarak neyi kastettiği çoğu zaman anlaşılabilir değildir. Onun bilinç ile aslında hafızayı kastettiğini düşünenlerin sayısı az değildir ve bu yorum Locke'un teorisini ciddi eleştirilere açık hale getirmektedir. Bir diğer eleştiri ise bu teorisinin kendi içerisinde tutarsız olduğudur. Bu görüşe göre Locke'un bölümün başında özenle kurmaya çalıştığı düşünen töz-bilinç ayrımı bölümün son kısımlarına gelindiğinde yine Locke tarafından ortadan kaldırılmış veya en azından, bu ikisi arasında keskin bir ayrım yapılamayacağı kabul edilmiştir. Kısaca kişiyi geçmişteki veya gelecekteki olası haliyle özdeş kılan şeyin ne olduğunu soran kişisel özdeşlik problemi; töz, ruh ve zihin hakkında ciddi tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Teorisinin içerisindeki sorunlara rağmen veya belki de bu sayede, Locke'un kişisel özdeşlik öğretisi kendinden sonraki İngiliz felsefesinin temel tartışma konularından biri haline gelmiştir. Bu çalışma Locke'un kişisel özdeşlik öğretisindeki problemleri üç ana başlık altında ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Felsefe Tarihi, Bilinç, İngiliz Felsefesi, John Locke, Kişisel Özdeşlik.

Abstract

The chapter "Of Identity and Diversity", John Locke added to the second edition of his work "An Essay Concerning Human Understanding" as the 27th chapter of Book II, almost instantly became a central topic of controversy. The controversy surrounding Locke's theory of personal identity lies the difficulties faced in its reception. When

¹ Bu makale, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde yürütülen *John Locke'un Kişisel Özdeşlik Teorisi ve İngiliz Felsefesindeki Yansımaları* başlıklı doktora tez çalışmasının ara sonuçlarını içermektedir.

² Öğr. Gör., Fırat Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu, Elazığ, e-mail: mcgunday@firat.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-4296-4660.

defining personal identity, Locke strives to assume a position that is independent of the teachings of both the material and spiritual substance. This forces Locke to make definitions for person, substance and identity from the scratch and each of these definitions bring with them new questions to be answered. The key Locke employs in his attempt to unlock the problem is consciousness and Locke defines it as something different from the thinking substance. Although this attempt proved influential on the future of philosophy of mind, consciousness was quite a new discussion topic in Locke's day and thus, it was mostly unclear as to what Locke exactly meant by it. Many assumed that by consciousness Locke referred to memory and this interpretation made Locke's theory prone to criticism. Another criticism is that Locke's theory is incoherent within itself. This view argues the separation of thinking substance and consciousness that Locke so strictly worked to establish at the beginning was removed or at least they were accepted to be not that separate after all, by Locke himself again as the chapter progressed. The problem of personal identity asks what makes a person identical to a past or future self and thus leads to serious controversies about substance, soul and mind. Despite its problems or maybe thanks to them, Locke's theory became a central topic of discussion in British philosophy that followed. This paper aims to present the contradictions and other problems in Locke's theory of personal identity under three categories.

Keywords: History of Philosophy, Consciousness, British Philosophy, John Locke, Personal Identity.

Giriş

Locke felsefesindeki meseleler içerisinde herhalde hakkında en fazla yazılan konu kişisel özdeşlik problemidir ve yine de Locke uzmanları bu meselenin çözümünde bir fikir birliğine varmaya yaklaşmış değildir (Lowe, 2013: 76). Hikâye aslında Locke'un *İnsan Anlığı Üzerine Bir Deneme* eserinin ikinci baskısı için çalışırken aldığı bir mektupla başlar. Locke'un yakın arkadaşı William Molyneux, yazdığı mektupta Locke'a geleneksel skolastik mantık ve metafiziği yerine üniversitelerde okutulabilecek bir kitap yazmasını önerir. Locke bu öneriyi geri çevirirken *Deneme*'nin ikinci baskısı için çalıştığını ve Molyneux'nün istediği çapta bir işe girişemeyeceğini söyler. Fakat arkadaşının yeni baskıya eklenebilecek daha spesifik konularda önerisi olup olmadığını da sorar (Forstrom, 2010: 6-7). Molyneux'nün 2 Mart 1693 tarihli mektubunda, ilk baskıda ihmal edildiğini düşündüğü evrensel doğrular ve *principium individuationis* yani bireysellik ilkesi hakkında bir şeyler yazmasını ister. Sadece birkaç ay sonra 23 Ağustos 1693 tarihinde bu mektuba cevap verirken Locke şöyle yazar:

Bu mektupla beraber "Özdeşlik ve Başkağa Dair" başlıklı bölümü de gönderiyorum. Yalnızca sizin ricanızüzerine yazıldığı için baskıya gitmeden evvel sizin görmeniz ve değerlendirmeniz uygun olur. Lütfen bana her kısmıyla ilgili fikirlerinizi gönderin (Locke, 1824: 326).

Buradan anlaşıldığına göre 2.27 bölümü sadece birkaç ay içinde yazılmıştır ve sonuç olarak tüm ihtişamına rağmen yer yer dağınık ve hatta çok kötü durumda olması da bundan kaynaklanıyor olabilir (Kaufman, 2016: 312). Yine de, "tüm felsefe tarihi Platon'a dipnottur" deyişini hatırlatan Harold Noonan, en azından kişisel özdeşlik meselesinde tüm sonraki yazılanların Locke'a dipnot olduğunu söyler (Noonan, 2005: 24).

Aslında Locke kişisel özdeşlik meselesini *Deneme*'nin ilk baskısında tümüyle ihmal etmiş de değildir. Kartezyen felsefenin doğuştan gelen ideler öğretisine karşı argüman geliştirirken Locke, doğuştan gelen ideler varsa bunlardan biri olmaya en layık idenin özdeşlik ilkesi olması gerektiği düşüncesini öne sürer. Bu bağlamda değerlendirildiğinde, eğer özdeşlik ilkesi doğuştan gelen bir ide olsaydı beşikteki bebek, küçük çocuklar ve ihtiyarlar da dâhil herkesin bu ilkeyi açıkça biliyor olması gerekirdi. Bunun karşısına

kişisel özdeşlik konusunu koyan Locke'a göre eğer özdeşlik ilkesi herkeste doğuştan gelen bir ide olsaydı, örneğin ruh ve bedenden müteşekkil olan insanın mesela bedeni değiştirildiğinde hala aynı kişi olarak kalıp kalamayacağına herkesin aynı cevabı vermesi gerekirdi. Bu sorunun cevabı önemlidir çünkü ahiretteki yeniden diriliş gibi son derece mühim bir konuyla doğrudan alakalıdır. Bu dirilişin aynı bedende olmasının imkânsızlığına da değinen Locke bu hususta tarih boyunca süregelen ihtilaflara referansla özdeşliğin doğuştan gelen ve herkeste aynı bir ide olmadığını savunmuştur (Locke, 2013: 86). Buradan anlaşılacağı üzere Locke bu meseleyi özdeşlik probleminin bir parçası olarak görmektedir. Yeniden diriliş hususunda insanlık tarihindeki fikir ayrılıklarına bir de ruh göçü gibi inanışları da eklediğimizde gerçekten de bu konuda insanlığın bir fikir birliğine vardığını veya varabileceğini söylemek pek olası görünmez. Locke'un bu meseleyi özdeşlik ilkesine bağlı görmesi onu doğal olarak bu ilkenin tüm insanlık için doğuştan gelen açık ve seçik bir ide olmadığı sonucuna götürecektir. Netice itibarıyla *Deneme'nin* ilk baskısında kişisel özdeşlik konusu, doğuştan gelen ideler öğretisini reddetmekte kullanılan örneklerden birisi olmuştur.

Locke'un kişisel özdeşlikle ilgili ilk baskıda yazdığı, sonraki baskılarda da aynen koruduğu bir diğer savı ise yine Kartezyen felsefenin ruhun düşünen töz olduğu argümanını reddetmek için öne sürdüğü bir örnekte bulabiliriz. Ruhun düşünen töz olmasının onun devamlı olarak düşündüğü sonucuna ulaştığını belirten Locke bunu, insan gibi sonlu varlıkların ruhlarıyla bağdaşmayacak bir özellik olarak görür. Buradaki sorun, düşüncedeki kesintilerdir. Mesela, uyuyan bir insanın ruhu da devamlı düşünmekte midir? Locke'a göre bu soruya olumlu cevap vermek zorunda olan Kartezyen felsefe bir çıkmaza girmiştir. Eğer ruh uykudayken de devamlı olarak düşünüyorsa, bu düşünme eyleminin beraberinde gelmek zorunda olan haz ve acı, mutluluk ve hüznün ve kişinin kendi hakkındaki kaygıları uyku süresince devam etmeli ve uyanıldığında da bunlar açık bir şekilde hatırlanabilmelidir. Gerçeklikte durumun bu şekilde olmaması ise bizi, uyuyan Sokrates ile uyanık Sokrates'in iki farklı kişi olduğu sonucuna ulaştıracaktır (Locke, 2013: 108-110).

Locke'un kişisel özdeşliği ne maddede ne de ruhta bulmaması onu, yaşadığı devirdeki kişilik teorileri bakımından tüm ana felsefi ve teolojik öğretilerle karşı karşıya getirmiştir. Bu sebeple, devrim niteliğindeki görüşlerinden dolayı zaman zaman büyük övgüler almış olsa da, çoğunlukla çok ciddi eleştiri ve reddiyelere maruz kalmıştır. Bu tartışma 18. Yüzyıl Britanya felsefesinde büyüyerek devam etmiş; Joseph Butler, Thomas Reid, Samuel Clarke, David Hume ve George Berkeley gibi önemli düşünürler tartışmaya katılmışlar ve neticede yüzyılın sonuna gelindiğinde İngiliz entelektüel çevrelerinde bu husustaki baskın görüş Locke'un belki tahayyül bile edemeyeceği bir şekilde değişmiştir. Yine de Locke'un *Özdeşlik ve Başkağa Dair* bölümünü Molyneux'e göndermesinden 10 yıl kadar önce kaleme aldığı kısa bir not bize onun bu meseledeki görüşlerini aslında yıllar öncesinden netleştirdiğini göstermektedir.

Kişilerin özdeşliği, sahip oldukları sayısal bedenin aynı parçacıklardan müteşekkil olmasında veya zihinlerinin aynı ruhları içermesinde aranmaz. Fakat sadece (daha önce sahip oldukları aynı kaygıyla beraber gelen) aynı kişi oldukları bilincinin (kesin bilgisinin) yanında devam eden ve bu sayede herkesin sahip olduğu geçmiş benlik ve eylemlerinin hafızasında ve bilgisinde aranır (Locke, 1683: 117).

Kişisel özdeşlik tartışması araştırmaları için son derece mühim olan bu not, Locke'a göre devamlılık bilincinin, kişilerin devamlılığının sadece yeter koşulu değil bu devamlılığı bizzat sağlayan şey olduğu düşüncesinin ilk yazılı kaydı olarak görünmektedir (Ayers, 2005: 209). Bu karar aynı zamanda Locke'un kişisel özdeşlik teorisinin anlaşılmasında büyük güçlükler yaratan ve bu konudaki felsefe tartışmalarını hala önemli ölçüde etkileyen yönüdür.

Tanımlardan Kaynaklanan Problemler

Locke, toplamda 29 kısımdan oluşan *Özdeşlik ve Başkağa Dair* başlıklı bölümün ilk 9 kısmını tanımlara ayırır. İşe öncelikle özdeşliğin tanımını yapmakla başlayan Locke, zamanda ve mekânda özdeşliği birbirinden ayırır. Şu anda duyulduğumuz herhangi bir nesnenin o anda ve uzamda kendisiyle özdeş olduğu ve aynı anda bir başka yerde var olmadığı şeklinde özetleyebileceğimiz mekânda özdeşlik konusunda genel fikir birliği sağlamak nispeten daha kolaydır. Aynı nesneyi geçmiş bir zamandaki haliyle kıyaslayarak özdeş olup olmadıklarını sordüğümüzde ise karşımızda daha çetrefilli bir problem vardır. Bunu Descartes'in *cogito*'su ile karşılaştıran Rızvanoğlu, "Descartes'in *cogito*'su zamansız ve yersizdir, oysa Locke'un *selfi* tam tersi zamansal ve konumsaldir" der. (Rızvanoğlu, 2020: 963). Özdeşlik problemi özelinde bu ayırım günümüzde eşzamanlı/senkronik özdeşlik ve artzamanlı/diyakronik özdeşlik olarak adlandırılır. Locke'un senkronik özdeşlik hususunda öne sürdüğü ilke, *aynı türden iki şeyin aynı anda aynı uzamda bulunamayacağı* ilkesidir. Bunun sonucunda da Locke *bir şeyin iki başlangıcı olamayacağı ve iki farklı şeyin aynı başlangıca sahip olamayacağı* ilkelerinin zorunlu olarak çıkacağını iddia eder (Locke, 2013: 328). Locke'un bu akıl yürütmesi hem kendi içerisinde sorunludur hem de Locke'un daha ileri tarihlerde yazdıklarıyla tutarsızlık gösterir. Aynı türden iki şeyin aynı başlangıcı paylaşmalarının imkânsızlığı, aynı türden iki şeyin aynı zaman ve uzamda bulunamayacağı ilkesinin zorunlu bir sonucu olarak kabul edilebilir fakat bu ilke bizi aynı şeyin iki farklı başlangıcı olamayacağı sonucuna zorunlu olarak götürmez. Nitekim Locke, *Deneme*'nin ikinci baskısından sonra yazdığı *The Reasonableness of Christianity* (Hristiyan İncil'inin Akliyeti) eserinde ölümden sonraki dirilişi İncil'den de örnekler vererek açıklarken bu dünyadaki ölümün insanın sonu olduğunu, ahiretteki yeniden dirilişin ise bir yeniden yaratma olduğunu söyler (Locke, 1999: 12). Bu durumda -biri dünyada, diğeri ahirette olmak üzere- aynı kişinin en az iki başlangıcı olduğu sonucuna kolaylıkla ulaşabiliriz. Mekânda özdeşlik tanımından biraz aceleci bir şekilde türetilmiş gibi görünen bu ilke aslında bu bölümdeki tanımlardan kaynaklanan daha büyük sorunların habercisi gibidir.

Bölümün ikinci kısmında üç tür tözün idesine sahip olduğumuzu iddia eden Locke, bunları Tanrı, sonlu akıllar ve madde olarak sıralar ve her biri için özdeşlik ölçütlerini açıklamaya girişir. Tanrı, başlangıcı ve sonu olmayan, her yerde bulunan ve değişmez bir töz olduğu için O'nun özdeşliğiyle ilgili hiçbir şüphe olamaz. Sonlu akıllar ise, her birinin var olmaya başladığı belirli bir zaman ve uzam bulunduğu için, özdeşlikleri bu zaman ve uzama olan ilişkilerine göre belirlenir. Yani o an ve uzamda başlayan varoluşları kesintisiz olarak devam ettiği sürece özdeşlikleri temin edilmiş olur. Aynı kıstas madde için de geçerlidir. Maddenin sonlu akıllardan farkı ise bir madde yığını oluşturabilmesi ve bu yığının parçacık kaybedebilmesi veya parçacık kazanabilmesidir. Tek bir atom daima kendine özdeşken, maddenin oluşturduğu kümeler parçacık aldıklarında veya verdiklerinde bu küme özdeşliğini

Principium individuationis Locke'tan önceki dönemde skolastik ve Kertezyen düşünürlerin, iki şeyin bir değil de gerçekten iki farklı şey olduklarının ispatlanması için karşılanması gereken kriterleri belirtmekte kullandıkları bir terimdi (Yaffe, 2007: 192). Locke, senkronik özdeşliğin temeline yerleştirdiği *aynı türden iki şeyin aynı zaman ve uzamda bulunamayacağı* ilkesiyle bireyselleşme ilkesi sorusunu cevapladığını düşünür. Fakat bu ilke; madde, canlılar ve kişilerin özdeşliğine uygulandığında ve sonuçlar detaylıca incelendiğinde önemli sorunlar göze çarpar.

Locke maddenin bölünemez en temel unsuru olan atomun özdeşliğini, atomun geçirgen olmayan, katı doğası sayesinde bulunduğu an ve uzamdan diğer atomları dışlaması ile açıklar (Locke, 2013: 330). Yani atomun özdeşliğini sağlayan şey katı bir yüzeye sahip olması ve uzayda devamlı olarak bir konumu işgal etmesidir. Bir başka deyişle, *bu aynı atom mu?* sorusuna cevap verebilmek için *bu aynı katı yüzey mi?* sorusunun cevabının verilmesi gerekir ki bu ikinci soru Locke'a göre zaten cevaplanabilir bir soru değildir (Yaffe, 2007: 215-216). Locke *Deneme* eserinde katılık (*solidity*) idesinin basit bir ide olduğunu ve basit ideleri de sadece deneyin bize verdiği kadarıyla bilebileceğimizi söyler. Yani elimize bir çakıl taşı alıp bastırdığımızda katılığı o anda duyumsarız ve bilgimiz bununla sınırlıdır. Daha ötesi hakkında konuşamayız. Katılığın neden kaynaklandığını veya nerede bulunduğunu söylememiz ise imkânsızdır (Locke, 2013: 127). Bu durumda Locke'un atomun özdeşliğiyle ilgili söylediklerinin etrafını bir şüphe bulutu sarmaya başlar.

Daha sonra bitki ve hayvanların özdeşliğini ele alan Locke, organizmaların özdeşliğinin madde yığınının özdeşliğinden farklı olduğunu belirtir. Madde yığnında parçacıklar herhangi bir şekilde bulunabilirken mesela bir meşe ağacını oluşturan madde ise ağacın odunu, kabuğu ve yaprakları gibi unsurlarını devam ettirecek olan beslenmeyi sağlayabilecek şekilde düzenlenmiş olmalıdır. Organizmanın hayatı bu düzenin içerisinde bulunmakta ve aslında bu madde yığnını düzenlemektedir. Böylece kendisine zaman içerisinde farklı parçacıklar eklenen veya bazı parçacıklarını kaybeden beden özdeşliğini an be an yitirse de, organizmanın bedeni genel olarak hala aynı hayata iştirak ettiği için organizmanın özdeşliği devam eder. Yani bedenin ve organizmanın özdeşlikleri birbirinden bağımsızdır. Bu tanıma göre de koca bir ağaç, yeni dikilmiş fidan haliyle özdeş kalmaktadır veya bir hayvan bazen şişmanladığında veya daha sonra cılız düştüğünde de aynı hayvan olarak kalmaya devam eder (Locke, 2013: 330-331). Locke'un bu tartışmada maddeden bahsederken *body* terimini, organizma için de *living body* ifadesini kullanması Alston ve Bennett gibi düşünürlerin dikkatini çekmiştir. Onlara göre bu kullanım *body* ifadesini sorunlu hale getirmektedir. *Body* parçacık kazandığında veya kaybettiğinde özdeşliğini yitirirken aynı durumlara maruz kalan *living body* özdeşliğini korumaktadır. Öyleyse burada özdeşlik aynı türden şeylere uygulanmıyor demektir (Alston-Bennet 1988: 28). Bundan çıkan sonuç ise şaşırtıcıdır. Hayatının bir noktasında sahip olduğu tüm maddi parçacıkların artık yenileriyle değiştiği bir meşe ağacı hala geçmişteki haline özdeş kalabiliyorken, o ağacın ölüm anında sahip olduğu tüm parçacıkların yeniden bir araya getirilmesiyle oluşturulan meşe ağacı ise asla aynı meşe ağacı olmayacaktır. Bunun sebebi, ilk ağacın hayat akışının kesintiye uğramış olmasıdır ve aynı madde parçacıklarıyla tekrar oluşturulan ağaç artık yeni bir ağaçtır (Lowe, 2013: 79). Bunun neticesinde de organizmanın kesinlikle kendisini oluşturan madde ile özdeşleştirilemeyeceği neticesi zorunlu olarak çıkmaktadır (Lowe, 2013: 83). Bu noktada, canlının özdeşliğini zaman içerisinde daima koruyan hayatın ne olduğunun detaylıca açıklanmasını bekleyebiliriz fakat Locke bu açıklamayı yapmaz. Hayat,

atomların bir araya gelişindeki organizasyonun içerisinde bulunan bir şeydir sadece ve tüm atomlar yenileriyle değişmiş olsa bile hayat, organizmanın özdeşliğini sağlamaya devam etmektedir. Bu noktada Chappell'in de dikkat çektiği üzere, canlılarda maddi töz ve hayat olmak üzere iki şey bulunduğu çıkarımını yapabiliriz. Locke'un bu bölümde öne sürdüğü *aynı türden iki şeyin aynı zaman ve uzamda bulunamayacağı* ilkesini de göz önüne aldığımızda, hayat ve maddenin aynı türden tözler olamayacağını söylemek zorunda kalırız. Bu iki farklı tözden birisi devamlı olarak kendine özdeş kalırken, diğeri sürekli olarak parçacık alıp-vererek her an özdeşliğini yitirmekte ve yeni bir beden olmaktadır (Chappell, 1990: 22-3). Bu düalist durum, konu insanın ve kişilerin özdeşliğine geldiğinde çok daha kafa karıştırıcı bir hal alır.

Kişilerin özdeşliğini tartışmaya başlamadan önce Locke, kişi ve insan terimleri arasında o günün şartlarına göre oldukça sıra dışı sayılacak bir ayırım yapar. Bu ayırmada insan terimi, hayat ve o hayat hareketinin içerisine katılıp-çıkan maddeye, yani canlı bedene tekabül eder. Dolayısıyla insanın özdeşliği, bitki ve hayvanlar gibi diğer canlıların özdeşliğiyle aynı ölçüte tabiidir. Tabi ki insan diğer canlılar gibi sadece madde ve hayattan değil, bunlara ek olarak ruhun da bulunduğu üçlü bir yapıdan müteşekkildir. Bedenin tüm maddi parçacıkları değişmiş olsa bile aynı hayat devam ettiği sürece insanın özdeşliği tesis edilmiştir. Bu da insanın embriyo hali, yetişkinliği veya aklını yitirmesi gibi çeşitli durumlarda dahi hep aynı insan olarak kaldığı anlamına gelmektedir. Locke burada zamanına göre çok daha radikal bir kararla, insan ruhunun varlığını kabul etmesine rağmen, ruhun özdeşliğinin insanın özdeşliğiyle hiçbir ilgisi olmadığını öne sürer. Bunun temel gerekçesi olarak da bir insanın sahip olduğu ruhun her zaman aynı kalıp kalmadığını, yani bir ruhun bir başka insanın bedenine bağlanmasının mümkün olup olmadığını bilmememizi gösterir. İnsanın özdeşliğinin belirlenmesinde ruhun ölçüt olarak kabul edilmesinin özdeşlik sorusunu yanıtızsız bırakmış olacağını düşündüğü için Locke bunu kesin olarak reddeder (Locke, 2013: 332). Öyleyse şu ana kadarki haliyle insan için üçlü bir yapı mevcuttur: Bedeni oluşturan ve her an değişerek özdeşliğini kaybeden *madde yığını*, madde yığınının organizasyonunda bulunan ve kesintisiz olarak devam ettiği sürece organizmanın özdeşliğini hep koruyan *hayat* ve bunlara ek olarak sonlu akıl yani *ruh*. Bu üçlü yapıdaki unsurların her birinin özdeşliği de diğerlerinden bağımsızdır.

Konu nihayet kişilerin özdeşliğine geldiğinde Locke'a göre bunu açıklığa kavuşturmadan evvel öncelikle kişi terimi ile ne anlatılmak istendiği net olarak tanımlanmalıdır. Locke'un tanımına göre kişi:

[...] düşünen, zeki bir varlıktır, akıl ve iç deneye sahiptir ve kendisini farklı zaman ve mekânlarda kendi olarak, yani aynı düşünen şey olarak kabul eder ve bunu da ancak düşüncenin ayrılmaz parçası olan bilinç ile yapar [...] Çünkü algıladığının farkına varmadan algılamak imkânsızdır. [...] Bu durumda aynı benliğin aynı veya farklı bir tözde mi devam ettiğine bakılmaz. Bilinç daima düşünceye eşlik ettiği içindir ki, her kişiyi 'kendim' dediği şey yapan ve böylece onu diğer tüm düşünen şeylerden ayıran şey sadece odur ve kişisel özdeşlik, yani rasyonel varlığın aynılığı, sadece burada aranır. (Locke, 2013: 335).

Locke kişiyi bu şekilde tanımlarken kişinin özdeşliğindeki merkezi rolü oynayacak olan bilinç meselesine de giriş yapmış olur. İnsanın özdeşliğinde bahsedilen madde, hayat ve ruh üçlüsüne kişilik hususunda böylelikle dördüncü bir unsur olarak bilinç de eklenmiştir artık. Yine aynı şekilde bilincin özdeşlik ölçütleri de diğer üç unsurdan bağımsızdır ve teoriye eklenen bu yeni öğe kendi ciddi

problemlerini de beraberinde getirir. Locke'un kişisel özdeşlik bağlamında kullandığı bilinç anlayışının tutarsızlıkları ve bu hususta ona yöneltilen eleştiriler müstakil bir şekilde değerlendirilmeyi hak ettiği için bir sonraki başlıkta ayrıca ele alınacaktır. Fakat daha önce, bu kişi tanımının kendisinde de bazı ciddi sorunlar görünmektedir. Mesela Shoemaker bu kişi tanımındaki *düşünen varlık* ve *düşünen şey* ifadelerinin *düşünen töz* ile aynı anlama geldiğini iddia eder. Bu durumda da Locke'un kişi tanımı aslında bir tözün tanımıdır. Fakat bu tanımda kişinin özdeşliğinin, tözün özdeşliğinde aranmayacağı da söylenmektedir ki bu bir çelişkidir (Shoemaker, 1967: 46). Eğer kişi bir töz değilse onun mahiyetini belirlemek de bir başka önemli bir sorun olacaktır. Locke; Tanrı, sonlu akıllar ve madde olmak üzere üç töz tanımı yaptıktan sonra geri kalan her şeyin nihayetinde bu tözlerde sonlanan modlar veya ilişkiler olduğunu açık bir şekilde dile getirmiştir (Locke, 2013: 329). Bu durumda eğer kişi bir töz değil de bir mod veya bağıntı veya herhangi başka bir şey ise bir modun veya niteliğin özdeşliğini belirlemenin anlaşılması güç bir teşebbüs olacağını itiraf etmek gerekir. Mesela bir arazın zaman içerisindeki özdeşliğinden bahsetmek, onun tözden bağımsız kendi metafiziksel varlığının bulunduğu ve bu varlığın da devamlılığa sahip olduğu anlamına gelmez mi? Öyle görünüyor ki özdeşlik ilkesinin tözler haricinde bir şeye uygulanmasının imkânı ayrıca bir tartışma konusu olmalıdır.

Locke'un doğru anlaşılması açısından belirtilmesi gereken bir husus ise Locke'un kişisel özdeşlik tartışmalarında aslında sadece tinsel tözü dışlamadığıdır. O, ister maddi ister gayri maddi olsun, tözün kişilerin özdeşliği probleminin cevaplanmasında hiçbir rolü olmaması gerektiğini savunur. Mesela kişinin mahiyeti ve özdeşliği hususunda materyalist görüşün haklı olduğu varsayıldığında da, tüm maddi tözleri değiştirmede bile kişinin hala aynı kişi olarak devam edebilmesinin imkânı kabul edilebiliyorsa eğer, bu durum tözler arasında bir çeşit aktarım süreçlerinin olduğu anlamına gelecektir. 10 yıl önceki bedenimizdeki hiçbir atomun şu anda vücudumuzda olmadığı iddiasına karşı hala aynı kişi olduğumuzu savunmamız hatta bunu zannetmemiz nasıl mümkün olabilirdi ki? Locke aslında beden muhteviyatındaki değişimlere rağmen devam edebilen özdeşliği kabul ederek, diğer yandan da tinsel tözlerde de aynı durumun geçerli olup olmadığını *a priori* olarak bilemeyeceğimizi söylemektedir (Strawson, 2014: 100). Bunu Locke'un bedeni oluşturan madde yığının ve hayatın özdeşliklerini karşılaştırırken yaptığımızın simetrisinde düşünebiliriz. Nasıl ki madde yığını sürekli değişiyor olmasına rağmen organizmanın özdeşliği hayat sayesinde korunuyorsa, kişinin sahip olduğu ruhun değişmesine rağmen kişinin özdeşliği de, en azından bir ihtimal olarak, aynı kalıyor olabilir. Locke bunu bir ihtimal olarak kabul eder. Bu noktada kişinin özdeşliğini sağlayan şey artık ruh olamaz. Locke bu özdeşliği bilinçte bulur. Locke, insanların zaman içerisinde farklı ruhlara sahip olduğunu açıkça iddia etmese de, durumun böyle olmadığını kesin olarak bilemeyeceğimizi öne sürer aslında. Neticede, nasıl ki maddi tözün değişimine rağmen hayat organizmayı özdeş kılıyorsa, tinsel töz değiştiğinde de bilinç kişinin özdeşliğini ve devamlılığını sağlayacaktır. Bu da bizi Locke'un kişisel özdeşlik teorisinde çokça tartışılan bilinç kavramını daha detaylı ele almaya sevk etmektedir.

Bilinç Problemi

Locke bu bölümde genel olarak bilinci, düşündüğümde veya algıladığımda düşünen ve algılayanın *ben* olduğunun anlık farkında olma durumu olarak tanımlar. Yine de bölümün içerisinde kullandığı bilinçle alakalı bazı ifadeler de vardır ki bizi çok daha fazlası olduğunu düşünmeye sevk eder. Örneğin Locke; bilincin bir tözler akışı içerisinde devam etmesi, bir düşünen tözden diğerine transfer edilmesi, bilincin

uzaması, geçmişe veya geleceğe doğru devam etmesi (Locke, 2013: 336, 337, 345) gibi şeylerden bahseder. Bu anlatımlar onun sanki bilinci herhangi bir töze bağlı olmayan fakat yine de kendi devamlılığına sahip, metafiziksel ayrı bir varlıkmiş gibi kabul ettiğini düşündürür. Fakat aksine Locke bu ithamı da reddetmektedir (Weinberg, 2016: 155). Locke bilincin bir düşünen tözden diğerine geçişinin konu edildiği pek çok farazi örnek verir fakat herhangi bir organizmaya veya töze bağlı olmadan havada gezen bir bilinçten asla bahsetmez. Bu, Locke'un kişi tanımında olduğu gibi, bilinci de bir töz olarak kabul etmediğini gösterir (Lolordo, 2010: 651). Bu noktada ise kişi tanımında olana benzer bir sorun daha ortaya çıkar. Eğer bilinç bir töz değilse, bilincin bir töze transfer edilmesi ne demektir? Burada töze aktarılan şey bir nitelik midir? Öyleyse bu aktarım esnasında anlık da olsa niteliğin herhangi bir tözden bağımsız olarak kendi müstakil varlığının kabul edilmesi gerekir ki bu Locke'un tüm ontoloji ve epistemoloji prensiplerine aykırıdır. Locke'un bu gibi ifadeleri sadece farazi, uçuk düşünce deneyleri olarak yaptığını varsayarak görmezden gelmeyi de tercih edebiliriz fakat bir sonraki başlıkta işleneceği üzere Locke'un önerilerinden ulaşılan çıkarımlar sadece düşünce deneylerinin farazi dünyasıyla sınırlı kalyormuş gibi görünmez.

Bilincin mahiyeti meselesinin haricinde, Locke'un aynı ruhun aynı insanda sürekli devam ettiğini bilemediğimizi öne sürerken kullandığı argüman, bilinç konusunda ters teperek bu sefer namluyu kendi teorisi üzerine de doğrultmuş gibidir. Uyku gibi durumlarda ruhun düşüncelerine dair bilgimizin kesintiye uğraması uyandığımızda bizi ruhumuzun uykudan önceki ruhla aynı kalıp kalmadığıyla ilgiyi şüpheye sevk etmesi durumu pek tabii ki bilinç için de geçerli olabilir. Unutkanlık, sarhoşluk, uyurgezerlik, yaşlılık gibi pek çok durum bilinç akışında kesintiler ve kopukluklar oluşmasına sebep olabilir. Bu noktada, tekrar geri gelen bilincin kopukluktan önceki bilinçle aynı olduğunu a priori olarak bilmemizin imkânı nedir? Locke bilinçteki devamlılığı, mesela, geçen kış Thames nehrinin taşıdığını görenin *ben* olduğu bilincine ve şu anda bu satırları yazanın da *ben* olduğunun aynı bilincine sahip olmamanın, bu iki benin aynı kişi olduğunu gösterdiği şekilde açıklar (Locke, 2013: 341). Bu açıklamanın kendi içindeki sorunları bir yana, tarif edilen iki olay arasında geçen sürede bilinçte yaşanmış olan kesintilere hiç değinmez. Uyku, unutkanlık vesaire gibi çeşitli kesintilere rağmen önceki bilincin, sonrasında gelen bilinçle özdeş kabul edilmesi Locke'un *bir şeyin iki başlangıcı olamaz* prensibine aykırı gibi görünmektedir (Noonan, 2005: 28). Kaldı ki Locke zaten bu bölümde özdeşliği sadece töz olarak kabul ettiği Tanrı, ruh ve madde özelinde açıklamıştır. Hayatın ve bilincin özdeşliğinin bu kategorilerden hangilerine oturtulacağı belli değildir. Eğer tözler için farklı, töz olmayanlar için farklı özdeşlik kriterlerinin benimsenmesi öneriliyorsa en azından bu ayrımın daha detaylı bir şekilde açıklanmaya muhtaç olduğunu söyleyebiliriz.

Locke'un bilinç ile tam olarak neyi kastettiğinin anlaşılmasında yaşanan güçlükler henüz erken dönemde yapılan itirazlarda da belirgindir. Genelde Locke'un bilinç ile hafızayı kastettiğini düşünen eleştirmenler, tenkitlerini bu hususta yoğunlaştırmıştır. Bu bakış açısına göre Locke, örneğin, bir kişinin 10 sene önceki haliyle özdeş olabilmesi için 10 sene önceki eylemlerinin bilincine, yani hafızasına sahip olması gerektiğini iddia etmiştir. Konu bu şekilde ele alındığında iki önemli problem ortaya çıkar. Kişisel özdeşlik tartışmalarında bunlar *döngüsellik problemi* ve *geçişlilik problemi* olarak adlandırılır. Döngüsellik probleminin en bilinen şekli Joseph Butler'ın 1736 yılını yayımladığı *The Analogy of*

Religion eserindeki meşhur bölüme dayandırılır. Bilinç ile kastedilenin hatırlama yani hafıza olduğunu düşünen Butler, şu çarpıcı tespitini kaleme alır:

Şu anda kendim olan şey ile yirmi yıl önce kendim olan şeyi karşılaştırarak üzerlerinde tefekkür ettiğimde, bunların iki değil de bir ve aynı benlik olduğunu fark ediyorum. Fakat geçmişte olanlara dair bilincimiz bu şekilde kendimize özdeşliğimizi tespit etse de, bunun kişisel özdeşliği teşkil ettiğini ya da aynı kişi olmamızın zorunlu koşulu olduğunu söylemek, kişinin hatırlayabildikleri haricinde hiçbir eylemde bulunmadığını ve hatta hiçbir anda var olmadığını söylemekle eşdeğerdir. Ve şu gerçekten de aşikârdır ki, kişisel özdeşliğin bilincinde olmak, kişisel özdeşliği zaten varsayar ve dolayısıyla onu teşkil edemez (Butler, 1875: 358).

Butler aynı paragrafta bilinç-kişisel özdeşlik çiftiyle bilgi-hakikat çifti arasında analoji kurarak; bilginin gerçekliği oluşturmadığını, aksine bilgiden bağımsız bir gerçekliğin varlığını bir ön kabul olarak varsaydığını söyler. Aynı durum bilinç ve kişisel özdeşlik için de geçerlidir. Bu düşünceye göre kişinin yıllar önceki haliyle özdeş olduğunun bilincine varabilmesi için, kişinin bilincinden bağımsız olarak bu devamlılık ve özdeşliğin var olması gerekir. Bu sebeple kimi düşünürlere göre Locke'un kişisel özdeşlik teorisi çıkmaz bir döngünün içine düşmüştür. Diğer taraftan günümüzde Galen Strawson ve Don Garrett gibi bazı düşünürler ise Locke'un bilinç ile hafızayı kastetmediğini savunmaktadır. Öyle görünüyor ki sadece kişisel özdeşlik tartışmaları bağlamında değil Locke felsefesinin genelinde bilincin ne olduğu başlı başına bir tartışma konusu olarak ele alınmalıdır.

Locke'un bilinç ile hafızayı kastettiğini düşünenlerden birisi de Thomas Reid'dir. Reid aynı zamanda geçişlilik probleminin en bilinen örneğini ortaya atan düşünür olarak da bilinir. 1785 yılında yayımladığı eserindeki şu ifadeler onun da Locke'un bilinç ile hafızadan başka bir şeyi kastetmiş olamayacağına ikna olduğunu göstermeye yeterlidir.

Bay Locke, sanki bir insan 20 yıl önceki yaptıklarının bilincine şimdiki zamanda sahip olabilmemiş gibi, bilince geçmiş eylemlerimize dair sahip olduğumuz kanaatlerimizi atfeder. Bilinç ile hafıza kastedilmiyorsa, bunun başka ne anlama gelebileceğini çözmek imkânsızdır (Reid, 2002: 277).

Bilinç ile hafızayı eşanlamlı kabul eden Reid, meşhur örneği üzerinden geçişlilik problemini açıklar. Bu örneğe göre çocukluğunda bir bostandan meyve çalan ve bunun karşılığında kırbaçlanarak cezalandırılan bir kişi, hayatının ilerleyen döneminde cesur bir subay olur ve bir savaşta düşman sancağını ele geçirme başarısı gösterir ve hayatının daha ileri bir döneminde de generalliğe terfi ettirilir. Sorun şudur ki sancağı ele geçiren subay, çocukluğunda kırbaçlandığını hatırlıyordur. General de düşman sancağını ele geçirdiğini hatırlıyordur. Fakat general, çocukken kırbaçlandığına dair tüm bilincini yitirmiştir. Locke'un kişisel özdeşlik ölçütleri bu vakaya uygulandığında çocuk ve subay aynı kişidir, subay ve general de aynı kişidir fakat çocuk ve general aynı kişi olamazlar (Reid, 2002: 276). Bu durumda Locke'un teorisi $a=b$ ve $b=c$ öncüllerine rağmen $a \neq c$ sonucuna ulaşarak geçişlilik bağıntısı hususunda başarısız olur. Görüldüğü gibi Locke'un kişisel özdeşlik teorisinde anahtar rol atfettiği bilinç kavramını çevreleyen muğlaklıklar, tanımlardan kaynaklanan itirazlara ek olarak, iki önemli probleme de konu olmuştur. Maalesef bu teorideki sorunlar sadece bunlarla da sınırlı kalmamıştır.

“Vahim Hata” Pasajı

Özdeşlik ve Başkalışa Dair bölümünün 13. kısmında Locke bu sefer, düşünen töz, yani ruhu değiştiğinde kişinin hala aynı kişi olarak kalıp kalamayacağını ele alır. Locke’a göre bu sorunun bir diğer versiyonu da geçmiş eylemlerin bilincinin bir düşünen tözden diğerine aktarılıp aktarılamayacağı meselesidir. Bu ikinci soruda Locke, aktarılan şeyin aynı bireysel eylemin kendisi değil de bir temsili olduğu için bunun mümkün olduğunu savunur. Yani Locke aslında böylece, gerçekte hiç olmamış bir şeyin zihinde gerçekleşmiş gibi temsil edilmesinin imkânını kabul eder (Locke, 2013: 337). Bu noktada bir öznenin, hiç işlemediği bir suçu sanki kendi işlemiş gibi hatırlaması, o bilince sahip olması ve bunun neticesinde de hiç işlemediği bir suçtan ötürü cezalandırılmayı hak ediyor olması gibi bir durum ortaya çıkmaktadır. Bunun ahiretteki hesap gününde gerçekleşme ihtimali ise gerçekten bir kişinin kaderini belirleyecek büyüklükte bir sorun teşkil edecektir. Locke bunu mühim bir sorun olarak görür ve sorunun çözümü için ancak Tanrı’nın müdahalesine güvenebilir.

Bizim de temennimiz durumun gerçeklikte asla böyle olmadığıdır. Bizler düşünen tözlerin doğasına dair daha net görüşlere sahip olana dek bu mesele; kullarının saadeti veya hüsrânını belirleyici rolü olan, beraberinde ödül ve cezayı getiren bilincin, yaptıkları vahim bir hatadan ötürü birinden diğerine aktarılmadığı hususunda Tanrı’nın inayetine güvenmekle çözülebilir (Locke, 2013: 338).

Locke’un bu paragrafta kullandığı *fatal error* ifadesi *ölümcül bir hata* olarak tercüme edilebilir fakat bir diğer yorum da Locke’un bu ifadeyi *kader* anlamındaki *fate* sözcüğünden türettiği ve dolayısıyla *kişinin kaderini etkileyecek büyüklükte* bir hatadan bahsettiğidir. Bu iki anlamı da kapsayacak şekilde vahim hata tercümesini yaparak literatürde *fatal error* olarak bilinen bu meseleyi karşılamaya çalıştık. Literatürde bu isimle anılan bir sorunun bulunması, tam da bu paragrafta her şeyin gerçekten de karmakarışık bir hale girmesi sebebiyledir. Öncelikle göze çarpan nokta, her ne kadar Locke’a göre kişiyi oluşturan şey bilinç olsa da, bu paragrafta Locke cezayı ve ödülü hak edenin aslında ruh olduğunu kabul etmiştir. Gerçi Locke zaten bilincin düşünen tözden bağımsız bir varlığını hiçbir yerde kabul etmemiştir ama bilinç ve düşünen tözü de mutlak olarak birbirinden ayırmış ve her birinin özdeşlik kriterlerini ayrıca belirlemiş ve hatta tözler arası bilinç transferini de ihtimal dâhilinde kabul etmiştir. Aslında bu yeni problemin kaynağı da tam olarak bu kabuldür. Durumu şu şekilde özetleyelim. Locke’a göre bir düşünen tözde, farklı zamanlarda olmak kaydıyla, birden fazla bilinç yani birden fazla kişi bulunabilir. Buna rağmen ahiretteki ödül ve ceza ruhun değil, bilincin işlediği günah ve sevaplara göre taksim ediliyor ve hatta bu anlamda mesuliyet yetisine sahip olanlar ruhlar değil sadece kişiler yani bilinç. Bir de, bilincin herhangi bir ruha bağlı olmadan müstakil varlığı da reddedilmiştir ki tüm bunlar gerçekten de anlaşılmayı engelleyen seviyede bir karmaşaya yol açar. Üstüne üstlük bu kısımda ahirette asıl cezalandırılanın bilinç değil ruh olduğu şeklinde yorumlanabilecek ifadeler, vahim hatanın Locke’un teorisi için geçerli olduğunu düşündürür. Bu öncüller kabul edildiğinde, ruhun dünyadayken ikametgâhı olduğu kişilikler ahirette tek tek yine ruhla birleşecek ve her biri kendi durumlarına göre o ruha cennet veya cehennemini mi yaşatacaklar? Bu senaryodaki tek sorun, bilinçler konvoyu sırayla ruha yüklenip hayatlarının hesabının karşılığını çekerlerken, aradan bir tane sahte bilincin çıkıp ruha yüklenmesi midir? Locke bizce burada, tüm bölüm boyunca kaçındığı, kişiyi düşünen tözle eşleştirme kabulüne ister istemez düşmüştür. Ahiretteki hayatın sonsuzluğu inancı da göz önünde

bulundurulduğunda Locke'un teorisinin bu tür bir çelişkiye düşmemesi için, eğer düşünen töz ve bilinç arasında gerçekten bir ayrım varsa bile, bu ikisinin arasında son derece sıkı bir ilişki ve birbirlerini ötekileştirmeyen bir bağ bulunduğu kabul edilmelidir.

Bir diğer sorun ise aslında Locke'un bunu bir sorun olarak kabul etmesidir! Eğer kendi öğretisiyle tutarlı bir tavır takınacak olsaydı Locke'a göre ortada hiçbir sorun olmaması gerekirdi. Ödül ve cezanın kişiliğe, kişiliğin de bilince bağlı olduğunu Locke zaten kabul etmiştir (Locke, 2013: 344). Bu durumda o bilinç hangi düşünen tözde bulunuyor olursa olsun, sahte bir bilinç bile olsa, gerçekten hatırladığı bir eylem dolayısıyla cezalandırılmasına itiraz edilebilmesi hatta ortada bir sorun olduğunun iddia edilebilmesi için Locke'un kendi teorisinin içinde hiçbir yeterli sebep yoktur. Zaten Locke'un teorisine göre kişinin kendi özdeşliğini bilmesinin tek yolu bilincinde gerçek olarak bildiği anılar değil midir? Locke'un, ölümden sonra insanın sona erdiği, ahiretteki varoluşun ise bir yeniden yaratma olduğu yönündeki görüşlerini de daha önce belirtmiştik. Bu pasajdan anladığımız ise burada ruhlara eski bilinçlerinin ayrıca yükleneceğidir. Peki bu durumda, Winkler'ın da dediği gibi, dünyadaki gerçek bir bilincin yeniden yaratılıp ruha tekrar yüklenmesi ile tamamen kurgu bir bilincin yaratılarak ruha yüklenmesi arasında nasıl bir fark olabilir ki? (Winkler, 1991: 220-221). Bu pasaj üzerinden Locke'un kişisel özdeşlik teorisine ciddi eleştiriler getiren Anthony Flew'a göre de Locke burada farkına bile varmadan tüm teorisinden taviz vermiştir ve *aynı kişi* olmanın sadece *aynı bilinç* değil en azından bir raddeye kadar da *aynı düşünen töz* olmak ile ilgili olduğunu kabul etmiştir. Bir kişinin gerçekte işlemediği bir suçun hakiki bilincine sahip olmasının bir çelişki olmadığını kabul etmesi Locke'un kendi analizi açısından vahim sonuçlar doğurmuştur (Flew, 1951: 58).

Sonuç

Locke'un kişisel özdeşlik hakkındaki fikirleri henüz ilk günden itibaren hararetle tartışılmış ve pek çok yönden eleştirilmiştir. Bunun temel sebebi tabii ki teorisinin kendi içerisindeki muğlaklıklar ve hatta tutarsızlıklardır. Bu durum bazen öyle bir seviyeye gelir ki Locke'un aslında kişisel özdeşlik değil de sanki bir başka meseleyi açıklamaya çalışıyormuş gibi görüldüğü dahi söylenebilir (Mackie, 2005: 183). Teori detaylıca incelendiğinde, öncülleri uç sonuçlara götürülebilmektedir. Locke'un kişisel özdeşlik için koyduğu kriterler kimi zaman çok dar, kimi zaman da çok geniş kalmaktadır. Unutkanlık, uyku, sarhoşluk gibi şeyler kişinin özdeşliğinde kesintilere sebep olabiliyorken sahte anılar kişiyi hiç olmadığı birisiyle özdeş kılmak gibi sonuçlara varabilmektedir. Düşünen töz ve bilinç arasındaki ilişkinin pamuk ipliğine bağlı gibi görünmesi pek çok anlaşılmazlıklara yol açmaktadır. Bu teoride bilinç sanki ruhun üzerine giyip çıkardığı bir gömlek gibidir fakat kişiyi teşkil eden asıl şey yine de bilinç olmaktadır. Dahası, Locke'a göre ahirette cezalandırılan veya ödüle kavuşan aslında her şeye rağmen yine de düşünen tözdür ve bu gerçekten anlaşılması güç neticelere yol açar. Hatta bu kadar şaşkın ve yetersiz bir değerlendirmenin felsefi olarak nasıl bir değeri olduğu bile sorgulanabilir. Tabii ki meseleyi bu şekilde değerlendirmek için özünü gözden kaçırmak olacaktır. Locke'un kişisel özdeşlik teorisinin değeri başardıklarında değil, teşebbüs ettiklerinde yatmaktadır (Allison, 1966: 56). Sunduğu çözümden ziyade sorduğu ve sordurduğu sorular özellikle 18. yüzyıl Britanya felsefesinde önemli tartışmaların fitilini ateşleyecek ve günümüzde de önemli düşünürlerin ilgisini hala cezbeden müthiş bir literatürün ortaya çıkmasına yol açacaktır.

Çıkar Çatışması Beyanı

"John Locke'un Kişisel Özdeşlik Teorisindeki Problemler" başlıklı makalemiz ile ilgili herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile mali çıkar çatışması yoktur ve yazarlar arasında da herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Kaynakça

- Allison, H. E. (1966). Locke's Theory of Personal Identity: A Re-Examination. *Journal of the History of Ideas*, 27(1), s. 41-58.
- Alston, W. P. & Bennett, J. (1988). Locke on People and Substances. *The Philosophical Review*, 97(1), s. 25-46.
- Ayers, M. (2005). *Locke*. New York: Routledge.
- Butler, J. (1875). *Analogy of Religion*. New York: Nelson & Phillips.
- Chappell, V. (1990). Locke on the Ontology of Matter, Living Things and Persons. *Philosophical Studies: An International Journal for Philosophy in the Analytic Tradition*, 60(1/2), s. 19-32.
- Flew, A. (1951). Locke and the Problem of Personal Identity. *Philosophy*, 26(96) s. 53-68.
- Locke, J. (1683). Oxford, Bodleian Libraries, f.7, s. 107 (5 June 1683).
- Locke, J. (1824). *The Works of John Locke in Nine Volumes, 8th Volume*. London: C. Baldwin.
- Locke, J. (1999). *The Reasonableness of Christianity: As Delivered in the Scriptures Works*. New York: Oxford University Press.
- Locke, J. (2013). *An Essay Concerning Human Understanding*. İngiltere: Oxford University Press.
- Lolordo, A. (2010). Person, Substance, Mode and 'the moral Man' in Locke's Philosophy. *Canadian Journal of Philosophy*, 40(4), s. 643-667.
- Lowe, E. J. (2013). *The Routledge Guidebook to Locke's Essay Concerning Human Understanding*. New York: Routledge.
- Mackie, J. L. (2005). *Problems from Locke*. New York: Oxford University Press.
- Noonan, H. W. (2005). *Personal Identity*. New York: Routledge.
- Reid, T. (2002). *Essays on the Intellectual Powers of Man*. Amerika Birleşik Devletleri: Pennsylvania State University Press.
- Rızvanoğlu, E. (2020). Locke ve Hume'un Kişisel Özdeşlik Anlayışları Bağlamında Benlik, Bellek ve Bilinç. *Beytulhikme International Journal of Philosophy*, 10(3), s. 957-976.
- Shoemaker, S. (1967). *Self-Knowledge and Self-Identity*. Amerika Birleşik Devletleri: Cornell University Press.
- Strawson, G. (2014). *Locke On Personal Identity*. Amerika Birleşik Devletleri: Princeton University Press.

Weinberg, S. (2016). *Consciousness in Locke*. New York: Oxford University Press.

Winkler, K. (1991). Locke on Personal Identity. *Journal of the History of Philosophy*, 29(2), s. 201-226.

Yaffe, G. (2007). Locke on Ideas of Identity and Diversity. L. Newman (Ed.), *The Cambridge Companion to Locke's "Essay Concerning Human Understanding"* (s. 192-230). New York: Cambridge University Press.

Extended Abstract

The chapter titled "Of Identity and Diversity", which John Locke added to the second edition of his famous work "An Essay Concerning Human Understanding" in 1694 as the 27th chapter of Book II, has been a central topic of controversy ever since. At the bottom of the controversy surrounding Locke's theory of personal identity lies the difficulties faced in understanding his explanations. This paper classifies these difficulties under three headings. The first of these are the ambiguities in the descriptions which Locke makes at the beginning of the chapter. Descriptions of substance and identity are particularly crucial to Locke's theory and it is these descriptions that have been criticised ever since. Another problem that seems to arise from another description, this time consciousness, is at the core of Locke's theory so much that it is analysed in a separate category. The topic of consciousness was an almost barren topic of discussion in Locke's day and it is apparent that Locke attempted something revolutionary by placing such an importance in this concept. The third category is the "fatal error" passage which is the foremost example to the incoherencies Locke's theory possesses. This passage is found in the 13th part of the chapter and it seems to lead to the collapse of the theory for many scholars today.

When defining personal identity, Locke strives to assume a position that is independent of the teachings of both the material and the spiritual substance. This, in return, forces him to make the definitions for person, substance and identity from the scratch and each of these definitions bring with them new questions to be answered. The key Locke employs in his attempt to unlock the problem of personal identity is consciousness and Locke defines it as something different from the thinking substance. Although this attempt has been influential on the future of philosophy of mind, consciousness was quite a new topic of discussion in Locke's day and thus, it was mostly unclear as to what Locke exactly meant by it. Many assumed that by consciousness Locke referred to the memory and this interpretation has made Locke's theory prone to serious criticism. Another criticism is that Locke's theory is incoherent within itself. This view argues that the separation of thinking substance and consciousness that Locke so strictly worked to establish at the beginning of the chapter was removed or at least they were accepted to be not that separate after all, by Locke himself again as the chapter progressed. The problem of personal identity asks what makes a person identical to a past or future self and thus leads to serious controversies about substance, soul and mind. Despite its problems or maybe thanks to them, Locke's theory became a central topic of discussion in British philosophy that succeeded him. This paper aims to present the contradictions and other problems in Locke's theory of personal identity under three categories. For this purpose, Locke's chapter is analysed and compared with other writings of the philosopher at certain points. Also, the opinions of Locke's both early and more contemporary critics are briefly presented with regards to their relevance to the discussion.

